

Adri Bout, eigenaar Seafarm

“Dit is mijn hobby”

door Peter G.M. van der Heijden (Wageningen International)

De ene onderscheiding na de ander wordt aan de eigenaar van Seafarm uitgereikt. Om aandacht voor zijn bedrijf is het Adri Bout, de eigenaar van Seafarm, niet te doen want die heeft hij al volop. Hij heeft op de dag dat ik langskom de televisieploeg van Omroep Zeeland gevraagd maar een andere dag te komen zodat er voldoende tijd is voor dit gesprek. Bout raakt niet uitgepraat over zijn bedrijf, over het vangen en verwerken van mesheften, over het kweken van tarbot. Hieronder het verslag van het bezoek aan Seafarm.

Het nieuwe gebouw van Seafarm

Zeeland, september. Het is zonnig en de wind waait hard als ik bij de Stormvloedkering van de Oosterschelde aankom en het bedrijfsterrein van Seafarm oprij. De grote windmolens naast het bedrijf doen hun best om Nederland van groene stroom te voorzien. In zijn kamer achter een kop koffie steekt Adri Bout van wal, en weet haast niet meer te stoppen. Samen met 3 broers viste hij tot begin jaren '90 met boomkorkotters. Het leven als visser was mooi maar zwaar: in het holst van de nacht vertrekken, dagen achtereenvolgens van huis, weinig slaap en hard werken. In 1996 begon Bout met een nieuwe visserij die niets met quota te maken heeft, waarvoor je niet ver weg hoeft en geen dagen van huis bent, en die nog door bijna niemand werd beoefend: de visserij op spisula (mesheften). Als pionier moest hij zelf al doende ontdekken hoe deze dieren zich het beste laten vangen. Bout ontwikkelde een manier om de dieren met waterstralen uit de bodem op te woelen en om met perslucht door een slurf aan boord te brengen. Door een zeef vallen de kleine exemplaren weer via een buis in zee. De grote exemplaren blijken van het proces weinig schade te ondervinden en voor het kwalitatief goede product betaalt de klant een goede prijs. De mesheften worden vers of bevroren vooral in Spanje en Italië afgezet. In 2002 werden de boomkorkotters en de platvisquota verkocht zodat Bout zijn aandacht helemaal op de mesheftenvisserij en -verwerking en op de tarbotkwekerij kon richten.

Van vangen naar kweken

Toen hij nog op rond- en platvis viste had Adri Bout al grote interesse in visteelt. Er werden samen met andere investeerders plannen gemaakt om een tarbotkwekerij te beginnen maar toen puntje bij paaltje kwam namen de andere investeerders toch niet zo'n groot gedeelte voor hun rekening als eerst gedacht. Bout zag zich

Mesheften, netjes verpakt in een netje en piepschuim doosje.

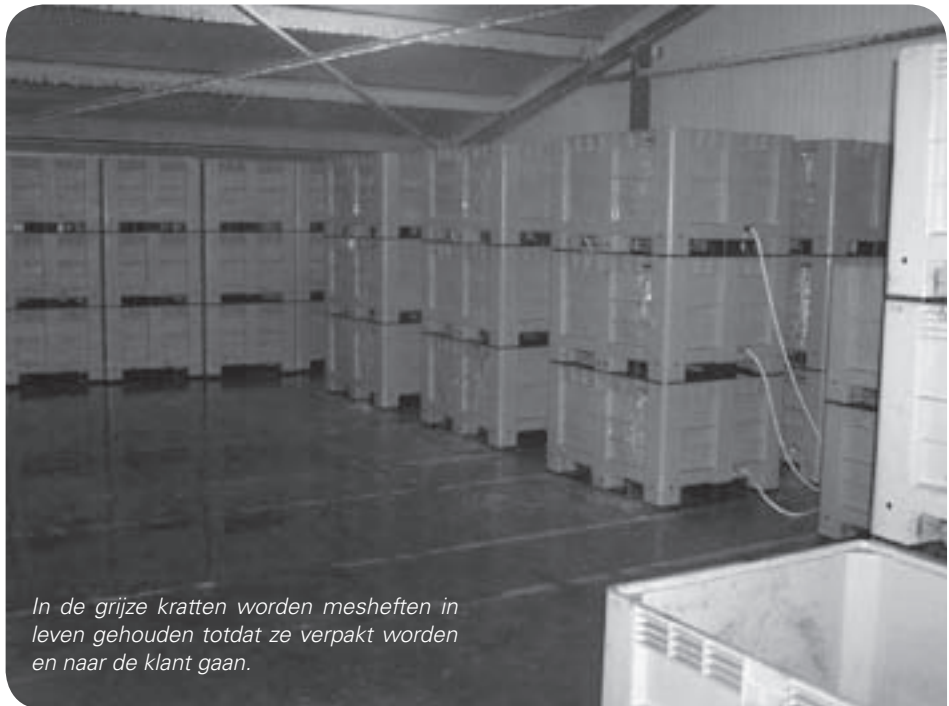
genoodzaakt een aandeel van 70% te nemen, anders was het hele project doorgegaan. In Kamperland werd in 1994 de eerste kwekerij met tarbot, zeebaars en dorade opgezet. Echt geweldig verliep de kweek niet, er waren problemen met ziekten en de groei viel tegen. Ondanks het advies van vele geleerde koppen bleven de resultaten tegenvallen. Bij Bout kwam het gevoel dat er toch iets fundamenteels mis was, dat de vissen zich blijikbaar niet helemaal op hun gemak voelden en dat de stress die dit bij de vissen veroorzaakte voor het ene probleem naar het andere zorgde. Maar wie was hij om het beter te weten dan al die mensen met ir., drs., of dr. voor hun naam? Nadat de bedrijfsleider een andere baan had aangenomen besloot Bout dat dit een goed moment was om de tarbotkweek op een heel andere manier en meer naar eigen inzichten te gaan aanpak-

ken. Het nog te ontwikkelen systeem moest minimale stress voor de vissen opleveren en bovendien een minimaal energieverbruik hebben en optimaal gemak voor de werknemers bieden. Dit betekende dat de vissen in zeer schoon water moesten zwemmen en dat er maximale automatisering van handelingen voor de werknemers moest komen. Bout besloot een nieuwe kweekeenheid te bouwen waarmee hij naar harte lust kon uitproberen. De nieuwe bassins werden niet bijna 1 m maar slechts 15 cm diep en hadden meer de vorm van lange race ways. De vissen werden bijna in het donker gehouden en gewend om naar de oppervlakte te komen en drijvend voer te eten. Snelle afvoer van mest leek Bout noodzakelijk dus werd de doorstroming drastisch verhoogd en aangedreven door een energiezuinig airliftsysteem. Snelle

afvoer van de mest, schoon water en snelle doorstroming leken de sleutel naar betere resultaten. Om de mest snel uit het systeem te verwijderen werden er trechters onder de bassins geplaatst die de vaste deeltjes snel afvingen. Nitrificatie kwam in bewegende bedfilters tot stand. Na 4 jaar bouwen en talloze malen verbouwen en aanpassen ('de leverancier van plastic leidingen kon het bijna niet aangesleept krijgen') meende Bout een ontwerp voor een systeem te hebben dat wel goed werkte en waarin de vissen het goed deden en voorspoedig groeiden.

Opschalen

Met steun van de provincie Zeeland werd een proefhal gebouwd waar de vissen in een ovale, 64 m lange raceway werden gehouden. In de kleinere proefopstelling bleef hij experimenteren, o.a met andere

In de grijze kratten worden mesheften in leven gehouden totdat ze verpakt worden en naar de klant gaan.

voertjes en met andere vissoorten. Ook tong bleek het prima in het nieuwe systeem te doen. Dat het ontwerp voor de vissen voordelen heeft, blijkt uit het feit dat de afgelopen 5 jaar de pot met antibiotica in de kast kon blijven.

Om de nieuwe raceways werd enkele jaren geleden een veel grotere hal gebouwd die april 2008 gereed was. Het uitgebreide bedrijf heeft een productiecapaciteit van 200 ton tarbot. In de grote hal staan 5 stellingen. Een stelling bestaat uit 8 lagen en is ca 5 m breed. De bassins zijn U-vormig, 2 m breed en ruim 32 m lang. Het water is 15 cm diep, en wordt per uur 8 maal ververst. In totaal hebben de bassins een oppervlakte van 5400 m². Een juiste doorstroming, snelle afvoer van de mest en goede waterkwaliteit zijn samen met een schemerdonkere omgeving volgens Adri Bout voor de tarbot de sleutel tot gezond-

heid en goede groei. Door de hoogte die overwonnen moet worden (de bovenste laag raceways bevindt zich 7 m boven de vloer) kan geen airlift meer worden toegepast. Elektrische pompen zorgen voor de doorstroming. Nadat het water naar de bovenste laag raceways is gepompt, stroomt het achtereenvolgens door een 32 m lang bassin, een U-bocht en een tweede 32 m lang bassin, passeert vervolgens een trommel- en bewegend bedfilter om vervolgens de op één na hoogste laag raceways met vis te passeren. Dan passeert het weer een trommel- en bedfilter en stroomt door de volgende laag visbassins (32 m heen en weer 32 m terug naar de waterzuivering) etc. tot de laagst gelegen laag bassins plus trommel- en bedfilter is gepasseerd. Pas dan wordt het water door de pompen (die in een kelder zijn geplaatst) weer naar de hoogste verdieping gepompt om vervolgens aangedreven door de zwaartekracht de zelfde cyclus van 8 lagen bassins en filters weer te doorlopen.

De kleine stelling waarmee het uiteindelijke systeem is uitgedokterd.

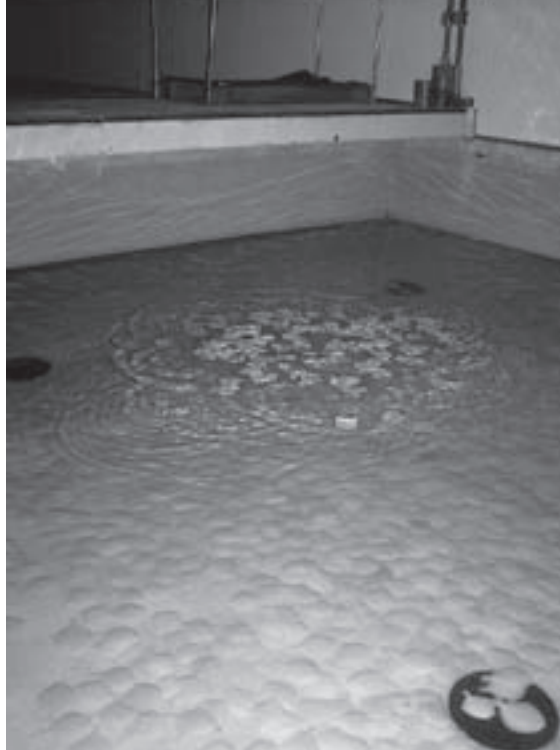
Het afvalwater met slib verzamelt en bezinkt in een grote kelder. Na bezinking mag het water op de Oosterschelde worden geloosd. Deze zeearm heeft in vergelijking met vroeger, nu er vrijwel geen rivierwater meer instroomt, een tekort aan fosfaat en stikstof. Voor zover het niet naar zee verdwijnt zou een lichte aanvulling van deze mineralen de algengroei in de Oosterschelde kunnen stimuleren en zo de schelpdierenpercelen van voedsel voorzien. Bout hoopt in de toekomst met het afvalwater ook wieren te gaan telen. Het lage nitraatgehalte van het afvalwater, 15 mg/l, kan echter een beperking voor een goede algengroei zijn.

Het slib wordt geregeld uit de kelder gepompt en op akkers uitgereden. Blijkbaar is de regenval voldoende om het zout uit het slib volledig weg te spoelen voordat

de landbouwgewassen gepoot of gezaaid worden.

Van pootvis tot klant

Vier keer per jaar komt een partij jonge, 15 gr zware tarbotjes van het Franse pootvisbedrijf naar Kamperland. De jonge vis blijft 10 weken in 4 ruime, vierkante bassins die tevens als quarantaineruimte dienen. Ook in deze ruimte is het water maar enkele dm diep. Als ze na tien weken een gewicht van 100 gr. hebben bereikt, worden de tarbotten overgebracht naar de grote raceways. Daar bereiken ze na ca 1,5 jaar het gewenste marktgewicht van 800-2000 gr. Het voer is van Skretting en wordt in 4 korrelgroottes geleverd. Een automatisch voersysteem berekent de optimale hoeveelheid voer per bassin en blaast dit door een wirwar van leidingen naar de visbassins. Per bassin wordt op verschillende plaatsen gevoerd. Wanneer het voer niet meer door de vissen wordt opgenomen dan wordt dit door sensoren geregistreerd en stopt de voerverzorging. De gemiddelde voerconversie is 1. Hoewel Seafarm de optimale standingstock van 120 ton nog niet heeft bereikt wordt er al enige tijd tarbot uit de nieuwe kwekerij verkocht. De prijs ligt nu tussen de 6 en 10 euro, maar kon voordat de economische crisis toesloeg tot 13 euro/kg oplopen. Dat is lager dan de prijs van gevangen tarbot, maar Bout's ervaring is dat kopers op de Nederlandse veiling de gekweekte tarbot laten staan. Bijna alle vissen gaan daarom naar afnemers in België, Engeland en Spanje. Bout leerde met de verkoop van mesheften de Spaanse markt (en het gedrag van viskopers!) goed kennen, soms na betaling van veel leergeld. Seafarm heeft een eigen agent in Barcelona en kan via dit kanaal de Spaanse kopers goed bedienen. Seafarm levert ook rechtstreeks aan een klein aantal restaurants in Zeeland. Wanneer die een tarbotgerecht voor een redelijke prijs (dwz beneden de

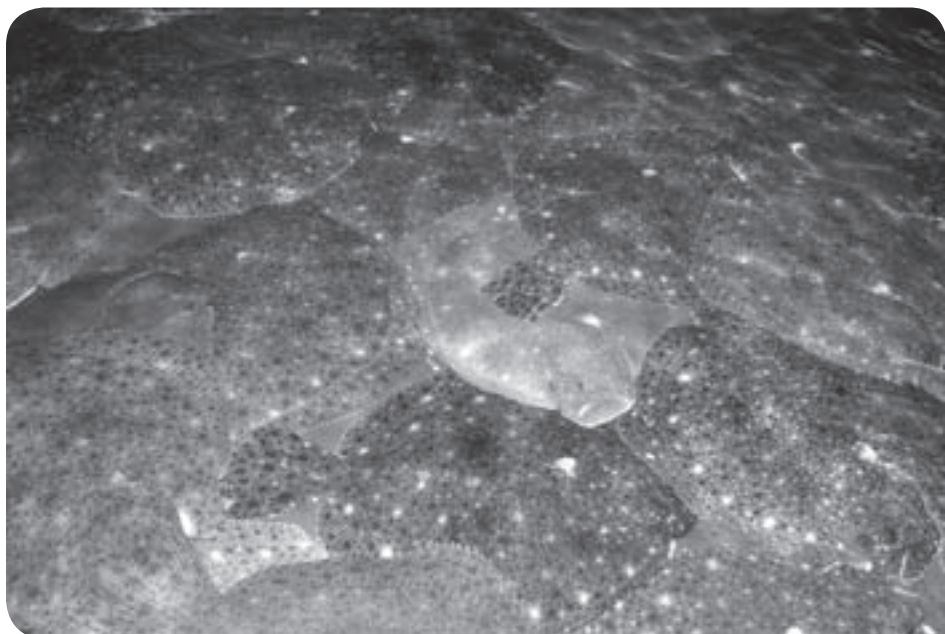

Na aankomst groeien de jonge tarbotten tien weken op in vierkante bassins.

psychologische drempelprijs van € 25,-) aan de klanten aanbieden dan kan Seafarm na enige tijd tientallen kg. per week aan het restaurant blijven leveren. Maar aangetrokken door winst op de korte termijn kunnen veel restauranteigenaren de verleiding niet weerstaan om de prijs van zo'n goedlopend gerecht wat te verhogen. Waarna onherroepelijk de meeste klanten iets goedkopers gaan bestellen of elders tarbot gaan eten en Bout zijn afzet van verse tarbot aan dit restaurant drastisch ziet dalen.

Zuinig met energie

Drie zoute, tussen 50 en 73 m diepe bronnen leveren Seafarm water met een constante temperatuur van 11,8 graden. Het water in de kwekerij wordt op maximaal 16,5 °C gehouden. Boven deze temperatuur stijgt de kans op besmetting met de bac-

Grote tarbotten zijn in het heldere, ondiepe water van de race ways goed zichtbaar. Foto: Seafarm.

Hal met zicht op zes van de acht trommelfilters die elk het water afkomstig van één laag basins (race ways) zuiveren.

terie *Edwardshella tarda*. Het water wordt niet verwarmd, alle benodigde warmte komt van de pompen en van de bacteriën in de filters. Om te koelen wordt er meer vers bronwater in het systeem gebracht. Zoals op elke kwekerij met recirculatiesystemen is ook bij Seafarm stroomuitval een ramp. Adri Bout heeft geleerd van hoe ziekenhuizen dit probleem aanpakken want daar is stroomuitval helemaal een ramp waartegen men zich wil beschermen. Als bij Seafarm de stroom echt uitvalt, nemen batterijen onmiddellijk de stroomvoorziening over, en ze kunnen dit ruim een kwartier volhouden. Dit geeft de computers genoeg tijd om rustig de generator te starten. De kwekerij is na 17.00 uur en in het weekend onbemand. Het nieuwe gebouw is klimaatneutraal gebouwd, er wordt geen energie ingezet om te verwarmen of te koelen. De warmte die in de pompschakelkasten en in de kasten met batterijpakketten wordt, gegenereerd wordt gebruikt om het kantoorgedeelte te verwarmen. SenterNovem heeft Seafarm het predicaat 'Groen' gegeven, dit heeft als voordeel dat geld uit het Groenfonds geleend kan worden met 1,5% lagere rente.

Sorteren

De tarbot wordt om de 13 weken gesorteerd. Om de stress die hierbij optreedt zo klein mogelijk te houden bedacht Bout een sorteersysteem waarbij de vissen niet aangeraakt hoeven te worden. Er wordt een robot aan één uiteinde van de raceway geplaatst die vervolgens de vissen langzaam naar het andere einde drijft. Daar worden ze in een spiraalvormige glijbaan gedreven. De vissen glijden naar een diepe verzamelput in een ruimte onder de vloer van de sorteerruimte die naast de grote hal met visbassins is gelegen. Aangetrokken door een donkere put (tarbot zoekt graag donkere plekken op) worden de dieren met een water en luchtstroom omhoog en op een lopende band gebracht. Ze glijden langs

De spiraalvormige glijbaan waarover de vissen vanuit de bassins (rechts) naar de verzamelput glijden om daarna gesorteerd te worden.

een automatisch sorteerapparaat dat de vissen naar gewicht op grootte selecteert. Vervolgens belanden vissen van gelijke grootte in kubusvormige bakken met water (tubs) die van een speciale losklep zijn voorzien. In de bakken met water worden de vissen met een heftruck naar de juiste raceway vervoerd, de klep gaat los en de vissen glijden in het bassin. De zelfde dag wordt er weer gegeten, een teken dat de dieren niet erg onder de indruk zijn van hun tochtje over de glijbaan en het sorteerapparaat. Na een bezoek aan Seafarm waren medewerkers van de Partij voor de Dieren van oordeel 'dat Seafarm goed bezig was', aldus Bout.

Personeelsbeleid

Bij Seafarm werken in totaal 20 mensen, waarvan vier in de tarbotkwekerij. Twee

Vijf meter boven de vloer en staand in een speciaal aangepaste hoogwerker meet een medewerker van Seafarm de stroomsnelheid in de bovenste laag bassins.

zoons van Bout leiden het bedrijf, één van hen is de kwekerijmanager. Net als hij voortdurend bezig is het de tarbot nog beter naar de zin te maken zo probeert Adri Bout het ook voor het personeel zo aangenaam mogelijk te maken. Laat techniek de arbeid verminderen en het voor 't personeel makkelijker maken', zo is zijn motto. Een voorbeeld hiervan is het door hem ontwikkelde systeem om de gevangen mesheften aan wal in leven te houden. Daardoor wordt er nu alleen nog gevist als het mooi weer is. De vangst die niet op hele korte termijn verkocht kan worden wordt aan wal in leven gehouden en in perioden met slecht weer kan de klant nog steeds met een vers, levend product worden bediend zonder dat de mannen op de boot daarvoor de kou en de storm hoeven te trotseren.

Wie voor Seafarm werkt dient daar trots op te zijn, aldus Bout. Er is bedrijfskleding met een eigen logo, goed pensioen, kerstpakket en Bout probeert met persoonlijke omstandigheden van medewerkers rekening te houden. Met twee zoons in de leiding is Bout's rol vooral de verdere ontwikkeling en het bedenken van oplossingen en vernieuwingen.

Toekomstplannen

Hoewel hij tevreden is over hoe de kwekerij nu draait zal Adri Bout altijd over verbeteringen blijven denken die het leven der vissen en mensen veraangenamen, die energie besparen of tot een beter product leiden. Bout is zich bewust dat zijn Franse pootvisleverancier France Turbot niet het beste spul aan hem zal verkopen want dit bedrijf heeft zelf ook een kwekerij, en daar zal de beste kwaliteit pootvis heengaan. Daarom wordt er geprobeerd een Neder-

Adri Bout

Sorteermachine met achteraan de transportband waarmee de vissen vanuit de verzamelput op de sorteermachine worden gebracht. Foto: Seafarm.

landse tarbot pootviskwekerij op te zetten, in samenwerking met andere tarbotkwekers. Nu al worden de snelst groeiende exemplaren achtergehouden om straks als teeltdieren te kunnen inzetten.

Verder zet Seafarm kennis en ervaring in om in Ierland een tarbotkwekerij neer te zetten. Seafarm levert het ontwerp, begeleidt de bouw en traint de mensen, de leren doen zelf de rest.

En zo verspreidt het model van de kwekerij van Adri Bout zich straks ook buiten onze grenzen. De tijd zal het leren of kwekerijen gebouwd volgens zijn ontwerp technisch en economisch de concurrentiestrijd met de grote Spaanse tarbotkwekerijen aankunnen.

Tarbot klaar voor vervoer naar de klant. Foto: Seafarm.